

PETRO HUSAK, IRYNA SYDORUK

Uniwersytet Trzeciego Wieku: doświadczenie Ukrainy

Streszczenie:

W artykule zaprezentowano doświadczenie nauczania ludzi w starszym wieku na Ukrainie. Zarysowano konceptualne przepisy organizacji procesu edukacyjnego na Uniwersytecie Trzeciego Wieku. Wyjaśniono zasady nauczania ludzi w starszym wieku.

Słowa kluczowe: edukacja i nauczanie ludzi w starszym wieku, Uniwersytet Trzeciego Wieku, zadania, treść, formy, metody, cele nauczania ludzi w starszym wieku.

Summary:

The article presents the experience of studies of people years old in Ukraine. Conceptual positions of organization of educational process are outlined in University of the third age. Principles of studies of people are exposed years old.

Key words: education and studies of people years old, University of the third age, task, maintenance, forms, methods, whole studies of people years old.

Zaprezentowanie problematyki

We współczesnym świecie wiedza rozwija się szybciej, niż zmieniają się pokolenia. Ze względu na ten fakt system edukacyjny musi być w stanie elastycznie dostosować się do nowoczesnych warunków, uwzględniając zasadę kształcenia ustawicznego przez całe życie.

Obecnie edukacja jest sposobem osiągnięcia celu, który w różnych okresach życia jest wypełniony różną treścią. Tak, dla dziecka edukacja jest koniecznym składnikiem rozwoju i przejścia do

życia dorosłego; dla dorosłych jest to drugie (produkcyjne) stadium życia, nabywanie i doskonalenie umiejętności. Dla osób starszych (tzw. „trzeciego wieku”) jest to doskonalenie własnych zainteresowań, osobiste wzbogacenie się, w którym osoba studiująca decyduje dla siebie, czego chce się nauczyć, w jakim tempie i w jaki sposób (Ciroba, 2011, s.137-147).

Według klasyfikacji międzynarodowej, osoba starsza, czyli tzw. trzeciego wieku, jest to osoba, która skończyła 65 lat. K. Lubryczyńska zauważa, że każdy następny okres naszego życia wymaga od nas dostosowania się do zmieniających się warunków i sprawia nowe wyzwania. Wejście człowieka w okres starości nie zwalnia go od pracy nad sobą, lecz odwrotnie – wymaga mobilizacji wszystkich sił i możliwości w celu aktywnego i kreatywnego życia (Lubryczyńska, 2005, s.164). Światowa Organizacja Zdrowia również określa ten okres życia jako możliwość zaangażowania ludzi do studiów, podróży, działalności kulturalnej, fizycznej, intelektualnej, technicznej lub artystycznej.

Aktualność kształcenia osób starszych na Ukrainie jest spowodowana również przez sytuację demograficzną, polegającą na zmniejszaniu się ludności ukraińskiej. Stanowi temu towarzyszy zwiększeniu się ludzi w wieku senioralnym w strukturze społecznej. Tak, w 2007 r. odsetek osób w wieku emerytalnym wynosił 23, 9%, w 2009 roku – 26%. Przewiduje się, że do 2021 roku on wzrośnie do 29%, a w 2050 roku osiągnie 38% populacji. Według rankingu starzenia (procentowej liczby ludności powyżej 65 lat), Ukraina zajmuje 11 miejsce na świecie wśród kategorii najstarszych demograficznie krajów.

Powstaje sytuacja, gdy starzenie z zagrożenia dla społeczeństwa powinno zamienić się w jego siłę napędową, poprzez aktywizację roli i udziału osób starszych w społeczno-gospodarczym rozwoju kraju, we wszystkich przejawach życia społecznego. Jednym z wielu narzędzi aktywizacji osób starszych w środowisku społecznym są Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Artykuł ma na celu ukazać doświadczenie w rozwiązaniu problemu kształcenia ludzi starszych na Ukrainie i określić koncepcyjne zasady organizacji procesu edukacyjnego na Uniwersytecie Trzeciego Wieku.

Na Ukrainie kształcenie osób starszych jest projektem innowacyjnym, który jest realizowany od 2008 roku przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej we współpracy z Funduszem Ludnościowym ONZ (UNFPA) na Ukrainie. W Zleceniu Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy chodzi o realizację usługi społeczno-pedagogicznej Uniwersytet Trzeciego Wieku w lokalnych ośrodkach pomocy społecznej, świadczących usługi socjalne. Celem tej usługi jest wdrożenie zasady kształcenia ludzi starszych przez całe życie i wsparcie ich zdolności fizycznych, psychologicznych i społecznych. Według tego dokumentu, jedną z głównych zasad świadczenia tej usługi jest zasada "równy-równemu" i zasada dobrowolności¹.

Poza wymienionymi założeniami, T. Skoryk zauważa, że kształcenie ludzi starszych opiera się na następujących zasadach:

- zasada pierwszeństwa aktywnych metod nauczania. Stosowanie metody dialogowej, dyskusji, gawędy, metod nauczania problemowego, które angażują osoby studiujące w proces uczenia się, wzajemnych relacji z nauczycielem i ze sobą;
- zasada korzystania z pozytywnych doświadczeń życiowych audytorium. Analiza sytuacji życiowych, omówienie dobrych praktyk pomaga stworzyć ogólny pozytywny, komfortowy klimat studiów;
- zasada indywidualnego podejścia, uwzględnienia stanu zdrowia studentów, ich cech fizjologicznych, potrzeb i zainteresowań;
- zasada aktywnego uczestnictwa uczących się w budowaniu programów szkoleniowych. Uwzględnienie ich życzeń i propozycji zwiększa motywację w nauce, stymuluje starszych studentów do podejmowania dalszej wzmoczonej nauki;

¹ Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Додаток 1 до Наказу міністерства соціальної політики України Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" від 25 серпня 2011 року, N 326.

- zasada dostępności, spójności i systematycznego treningu. Wprowadzenie nowych informacji, rozwój studentów musi być stopniowy i wyważony;
- zasada naukowego wykładu informacji. Nowe informacje muszą opierać się na najnowszych osiągnięciach nauki, być testowane empirycznie;
- zasada humanizacji procesu edukacyjnego. Skierowanie procesu kształcenia na rozwój i tworzenie wzajemnego szacunku między studentami i nauczycielami, w opraciu o uwzględnienie praw każdego człowieka; zachowanie i wzmocnienie ich zdrowia, poczucie własnej wartości i rozwój potencjału osobistego;
- zasada kształcenia humanistycznego – skupienie się na opanowaniu treści edukacyjnych, co stwarza możliwości do rozwiązania głównych problemów społecznych na rzecz człowieka; orientacja w gospodarce i prawie;
- zasada elekcyjności edukacyjnej. Udzielenie studentowi wolności w wyborze celów, metod, źródeł, czasu i miejsca nauki;
- zasada zainteresowania się nauką. Stosowanie metod stymulacji zainteresowań nauka i poznaniem (Скорик, 2012, s.94-98).

Szkolenie osób starszych odbywa się według ich życzeń i bez formalnej weryfikacji nabytej wiedzy i umiejętności. W procesie edukacyjnym są stosowane zarówno tradycyjne metody nauczania, jak też metody treningowe, edukacja modułowa na podstawie dostosowanych metod kształcenia do osób dorosłych. W organizacji procesu edukacyjnego są brane pod uwagę fizjologiczne osobliwości studentów, ich stan zdrowia i potrzeby. Optymalnie grupa akademicka składa się z 15 osób i nie przewyższa liczby 25 osób. Ilość i czas zajęć są planowane z uwzględnieniem możliwości fizycznych (czas zajęcia nie przekracza 45 minut).

Kurs edukacyjny (podstawowy) trwa przez rok akademicki (dyrektor określa datę początku i zakończenia studiów). Zalecany czas kursu, według Zleceń Metodycznych w Świadczeniu Usługi Społeczno-Pedagogicznej Uniwersytet Trzeciego Wieku w lokalnym ośrodku pomocy społecznej (świadczenie usług socjalnych) wynosi 72 godzin

akademickih, co zakłada czas trwania nauki przez 1 godzinę 40 minut (dwa zajęcia po 40 minut z przerwą 20 minut), każdego tygodnia w ustalone dni.

Zadania UTW na Ukrainie składają się na:

- organizowanie i prowadzenie darmowych zajęć i akcji edukacyjnych dla osób starszych;
- tworzenie warunków i wspieranie pełnego rozwoju osób starszych;
- reintegrację ludzi starszych do czynnego życia społecznego;
- pomoc osobom starszym w dostosowaniu się do współczesnych warunków życia poprzez opanowanie nowej wiedzy, w tym przygotowanie do procesu dalszego starzenia się i jego następstw; kształtowaniu nowoczesnych metod zachowania zdrowia; nabywanie umiejętności samopomocy; kształtowanie zasad zdrowego trybu życia; uczenie prawnych aspektów codziennego funkcjonowania w tym dotyczących ludzi starszych i ich praktycznego stosowania;
- kształtowanie i rozwój umiejętności w wykorzystaniu ICT, które służą podniesieniu poziomu życia ludzi starszych poprzez zapewnienie im dostępu do technologii nowoczesnych i dostosowania się do zmian technologicznych;
- kształtowanie praktycznych zdolności i umiejętności;
- tworzenie przestrzeni do rozbudowanej komunikacji i wymiany doświadczeń².

Cele nauki dotyczą wsparcia aktywnego trybu życia ludzi starszych; wymiany doświadczeń, wzbogacenia intelektualnej i emocjonalnej sfer człowieka; tworzenia warunków do skutecznej socjalizacji ludzi starszych; pomoc w przezwyciężeniu kryzysu wiekowego; zwiększenie możliwości osobistych jednostki; poparcia zdrowego stylu życia; opanowania nowych sposobów i rodzajów działalności; mobilizowanie człowieka w nowych warunkach społeczno-

² Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Додаток 1 до Наказу міністерства соціальної політики України Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" від 25 серпня 2011 року, N 326.

gospodarczych; zaspokojenia różnorodnych potrzeb edukacyjnych jednostki; rozwój kultury ogólnej.

Treść edukacji jest kształtowana na podstawie opracowanego przez nauczycieli kalendarzowego tematycznego planu zajęć, który jest dostępny do dyskusji uczestników studiów i nie jest regulowany przez obowiązkowe programy. Z kolei stosowanymi metodami edukacyjnymi są:

- burze mózgów – parami, w małych lub dużych grupach są generowane i zapisywane wszystkie pomysły/komentarze na określony temat, wskazania można kategoryzować oraz łączyć;
- studium przypadków – indywidualnie lub w małych grupach nauczyciel prezentuje studentom temat lub sytuację z rzeczywistości do omówienia, analizy, studenci na koniec podejmują decyzję;
- debaty/dyskusje – publiczna wymiana opinii między obiema stronami dotycząca określonego tematu. Seniorzy indywidualnie lub w zespołach racjonalnie udowadniają tezę dyskusyjną. Uczestnicy debaty/dyskusji mają osiągnąć określone wyniki w postaci stworzenia własnej opinii, odnalezienia prawdy przez porównanie różnych poglądów;
- ćwiczenia indywidualne – studenci indywidualnie wykonują zadanie: wypracowują plan, rozważają różne dane i informacje, analizują odczucia i porównują je;
- ćwiczenia parami – podzieleni na pary studenci analizują kwestię lub temat oferowany przez nauczyciela, potem dzielą się swoimi myślami z innymi osobami. Nauczyciel może poprosić studentów o wyrażenie swojej opinii lub zaprezentowanie grupie własnych myśli;
- referat – studenci prezentują dokładnie przeanalizowaną przez siebie sytuację lub kwestię dotyczącą badanego tematu. Referat wygłasza się publicznie w celu omówienia i rozwiązania problemu;
- analiza historii – studenci wymieniają się doświadczeniami dotyczącymi omawianego tematu. Może to być historia zaczerpnięta z własnego życia lub z życia przyjaciół, znajomych, kolegów. Podobne opowieści pomagają zapewnić

osobiste ustosunkowanie się do materiału i określić swoje zainteresowania, wartości, opinie. Reszta uczniów ma możliwość odniesienia się do różnorodności doświadczeń innych ludzi;

- rozwiązanie problemu – postawiony zostaje problem oraz prezentowana jest metoda jego rozwiązania. Studenci mają możliwość indywidualnie lub w zespole zaprezentować sposoby algorytmicznego postępowania z zadaniem;
- praktyczne nabywanie umiejętności;
- konferencja – ludzie z różnym doświadczeniem w określony temacie zapraszani są na zajęcia w celu zaprezentowania swoich opinii, udzielenia odpowiedzi na pytania, omówienia zagadnień;
- zabawa – wykonywanie zadań dydaktycznych w fabule ludozycznej;
- omówienie praktyczne – specjalista posiadający pewne rzadkie umiejętności, ukazuje studentom możliwości zastosowania praktycznego tejże wiedzy³.

Formy organizacji nauki występujące w ukraińskich uniwersytetach trzeciego wieku to: wykłady (wykłady renderowane, binarne, problemowe, konferencje prasowe itp.), warsztaty, wycieczki, debaty, konsultacje.

Ocena efektów uczenia się następuje w oparciu o analizę aktywności studentów, wykonanie poszczególnych zadań, udział w debatach, dyskusjach, przejaw inicjatywy w szkoleniach online, samokształceniu. Z kolei monitorowanie efektów kształcenia zakłada obserwację postępów wśród seniorów, prowadzenie ankiety i wywiadów, analizę i uogólnienie wyników. Na podstawie monitorowania następuje dostosowanie treści i metod nauczania, wnoszone są zmiany w środowisko edukacyjne, lokalizację i czas prowadzenia zajęć oraz dobór uczestników procesu edukacyjnego (nauczycieli i fachowców).

³ Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Додаток 1 до Наказу міністерства соціальної політики України Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" від 25 серпня 2011 року, N 326.

Po ukończeniu studiów studenci uzyskują certyfikat uczelni, potwierdzony przez władze państwowe. Nauczyciel w U3W jest konsultantem, mistrzem, pośrednikiem i organizatorem.

Po analizie działalności Uniwersytetów Trzeciego Wieku należy podkreślić, że na Ukrainie działa ponad 15 ośrodków edukacyjnych w lokalnych centrach pomocy społecznej i na uczelniach.

Pierwsza uczelnia dla emerytów została uruchomiona w stolicy Ukrainy – w *Kijowie* w 2009 roku. Ona ma na celu połączyć ludzi starszych w jeden zespół, zapewnić im możliwość kontaktów, stworzyć możliwości do zdobycia nowej wiedzy, podróży, cieszenia się pełnią życia.

Na tym Uniwersytecie Trzeciego Wieku jest dziesięć wydziałów: Wydział Zdrowego Trybu Życia, Wydział Psychologii, Wydział Prawa, Wydział Krainoznawstwa i Kulturologii, Wydział Sztuki Użytkowej, Wydział Śpiewu Chorowego, Wydział Literacko-Artystyczny, Wydział Języka Angielskiego i Międzynarodowego Języka Esperanto, Wydział Technologii Informacyjnych, Wydział Tańca Towarzyskiego.

Oprócz zajęć wydziałowych, Uniwersytet oferuje cztery kierunki dodatkowe: ogrodnictwo, kulinarię, «Drzewo życia» (warsztaty w układaniu drzewa genealogicznego), fotoszkołę (warsztaty z fotografii artystycznej).

Na Uniwersytecie przywiązuje się dużo uwagi do rekreacji: organizowane są letnie piesze wycieczki po Kijowie, do wiodących muzeów miasta, wycieczki do teatru, tańce retro dla seniorów, podróże po Ukrainie i za granicę, udział w nagrywaniu filmów i seriali⁴.

W mieście *Czerniowce* Uniwersytet Trzeciego Wieku oferuje studia na Wydziale Krainoznawczym i Wydziale Podstaw Medycyny i Zdrowego Trybu Życia. Zajęcia odbywają się raz w tygodniu w porze południowej. Format zajęć jest podobny, jak u studentów stacjonarnych – są wykłady, seminaria, okrągłe stoły.

Uniwersytet Trzeciego Wieku na Lwowskim Uniwersytecie Państwowym Wychowania Fizycznego oferuje studia w zakresie następujących programów edukacyjnych: historia Ukrainy, wiedza o Lwowie, literatura i twórczość (teatr, muzyka klasyczna), psycholo-

⁴ Пилипишин В. (2012), *Університет третього віку*, Кияни перед усім, 2 (31) / 2012.

gia, etykieta, podstawy wiedzy komputerowej, ochrona zdrowia, turystyka, prace ręczne, nauka języków obcych (angielskiego, niemieckiego, polskiego), działalność artystyczna (zespół Retro-Wernisaż, śpiew, tańce, teatr miniatur).

W *Lubnachs* na Uniwersytecie Trzeciego Wieku zostały założone następujące wydziały: Literacki; Artystyczny; Technologii Komunikacyjnych i Informacyjnych; Podstaw Medycyny, Zdrowego Trybu Życia; Historii i Krainoznawstwa; Kultury i Edukacji; Sztuki Dekoracyjno-Użytkowej; Modelowania i Szycia Ubrań.

Na *Wołyniu* na Uniwersytecie Trzeciego Wieku działa pięć wydziałów: Społeczno-Prawny, Podstaw Medycyny, Artystyczny, Rehabilitacji Fizycznej, Technologii Komunikacyjnych i Informacyjnych. Wydział Technologii naucza studentów korzystać z komputerów i poszukiwać potrzebne informacje w sieci internetowej.

Na *Czerniowieckim Uniwersytecie Narodowym imienia Jurija Fedżkowicza* na Uniwersytecie Trzeciego Wieku realizowane są studia z następujących przedmiotów: ochrona zdrowia, historia Bukowiny, kulturologia, gerontologia, andragogika, psychologia, filozofia, teologia, ekologia, języki obce, kurs wiedzy komputerowej.

Tak więc, na Uniwersytetach Trzeciego Wieku Ukrainy stworzono możliwości nie tylko do studiowania. Organizowane są również wycieczki, działają studia teatralne, są udostępnione baseny, studenci biorą udział w koncertach, przedstawieniach, flashmobach itp. Są to uczelnie dla ludzi w podeszłym wieku, które pogłębiają wiedzę, sprzyjają integrowaniu się do społeczeństwa i poprawie jakości życia, kształcą i sprzyjają zachowaniu aktywnej pozycji życiowej.

Bibliografia:

Lubryczyńska K. (2005), *Uniwersytety trzeciego wieku w Warszawie*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom.

Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Додаток 1 до Наказу міністерства соціальної політики України Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" від 25 серпня 2011 року, N 326 –

C:\Users\sanya\Desktop\андрологіка\Методичні рекомендації Міністерства соціальної політики України від 25_08_2011 № 326

Про впровадження соціально-педагогічної послуги Університет
третього віку.mht

Пилипишин В. (2012), *Університет третього віку*, Кияни перед усім, 2
(31) / 2012.

Сігова А. Г. (2011), *Забезпечення освітою людей похилого віку у
сучасному світі*, 3 (44) / 2011, s. 137-147.

Скорик Т. В. (2012), «*Університет третього віку*» : *концептуальні
положення та досвід реалізації*, Т. 2, Вип. 104 / 2012.